

I samhällets tjänst?

En ESO-antologi om villkoren för forskning
och samverkan

*Jonas Eliasson och Maria Vredin (red.)
Mats Benner, Anna Dreber Almenberg, Eva Forslund,
Magnus Henrekson, Randi Hjalmarsson,
Lars Hultkrantz, Magnus Johannesson, Anna Lund,
Astri Muren, Annelie Roswall Ljunggren, Bo Rothstein
och Sylvia Schwaag Serger*

*Rapport till
Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi
2024:2*

STATENS OFFENTLIGA
UTREDNINGAR

Rapportserien finns på eso.expertgrupp.se.

Omslag: Elanders Sverige AB

Tryck: Elanders Sverige AB, Stockholm 2024

ISBN 978-91-525-0872-5 (tryck)

ISBN 978-91-525-0873-2 (pdf)

Förord

Under varje mandatperiod ska den sittande regeringen ta fram en forskningspolitisk proposition. Det innebär att nuvarande regering till hösten förväntas fatta beslut om en ny proposition med inriktningen för 2025–28. För Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi (ESO), vars uppdrag är att självständigt bidra till att bredda och fördjupa underlaget för framtida samhällsekonomiska och finanspolitiska avgöranden, är forskningspolitiken ett viktigt område. I den korta sammanfattande devisen av ESO:s uppdrag – ”en brygga mellan forskning och politik” – är forskningens möjligheter att informera och påverka den praktiska politiken själva kärnan.

I den här antologin till ESO ger tolv kvalificerade författare i nio olika bidrag sina ofta personliga, men också vetenskapliga, iakttagelser och upplevelser av den samhällsvetenskapliga forskningens villkor i Sverige. Fokus ligger framför allt på nationalekonomisk och statsvetenskaplig forskning.

En huvudfråga är om incitamenten i akademien är tillräckliga för att nyttiggörandet av forskningen i samhället ska prioriteras av forskarna. Samhällets komplexa problem behandlas i forskningen ofta förenklat och fragmentariskt. Inte sällan är det andra faktorer än problemets angelägenhet som definierar vad som studeras, till exempel tillgången på data, metod eller möjligheten till prestigefull publicering av resultaten. Finns det då en risk att incitamenten i akademien, i form av finansiering och meritering, skapar forskare som ger alltmer precisa svar på allt mindre angelägna frågor?

I antologin diskuteras olika, och ibland svårförenliga, perspektiv som möjligen ger upphov till fler frågor än svar. Jag hoppas ändå att antologin väcker tankar och stimulerar till en bredare diskussion om den samhällsvetenskapliga forskningens villkor, samhällsnytta och existensberättigande – både inom och utanför akademien.

Arbetet med antologin har letts av Jonas Eliasson, vice ordförande i ESO:s styrelse och Maria Vredin, utredningssekreterare i ESO. Vid en workshop under arbetet med antologin har författarna gett konstruktiv kritik på varandras bidrag. Som alltid i ESO-sammanhang svarar författarna själva för innehåll, slutsatser och förslag i de olika bidragen.

Stockholm i februari 2024

Karolina Ekholm
Ordförande i ESO

Innehåll

Författare	7
1 Introduktion och sammanfattning.....	11
<i>Maria Vredin</i>	
2 Styrning av samhällsvetenskaplig forskning	21
<i>Astri Muren</i>	
3 Hur få mer samhällsnyttig forskning? Lärdomar från och för nationalekonomi.....	35
<i>Lars Hultkrantz</i>	
4 Korsbefruktning av politik och akademi	55
<i>Mats Benner och Sylvia Schwaag Serger</i>	
5 Policyrelevant samhällsvetenskaplig forskning?.....	69
<i>Annelie Roswall Ljunggren</i>	
6 Forskaren och det offentliga samtalet	81
<i>Bo Rothstein</i>	
7 Att kommunicera forskning – ett ömsesidigt lärande ...	101
<i>Anna Lund</i>	

8	Svenskan är ett verktyg – inte ett hinder.....	125
	<i>Eva Forslund och Magnus Henrekson</i>	
9	Problem med tillförlitligheten i forskningsresultat	149
	<i>Anna Dreber Almenberg och Magnus Johannesson</i>	
10	Swedish Academia and the Role of Grants: An International Perspective	163
	<i>Randi Hjalmarsson</i>	
	Introduction and summary	183

Författare

Mats Benner är professor i forskningspolitik vid Lunds universitet. Han är särskilt engagerad i studier av hur forskningspolitik blir till, genomförs och följs upp, i Sverige och andra länder.

Anna Dreber Almenberg är innehavare av Johan Björkman professuren i nationalekonomi vid Handelshögskolan i Stockholm. Hon disputerade 2009 och forskar främst inom beteendekonomi och meta-vetenskap, med fokus på tillförlitlighet av vetenskapliga resultat. Anna är Wallenberg Scholar och ledamot i Kungliga Vetenskapsakademien.

Jonas Eliasson är vice ordförande i ESO och teknologie doktor i transport- och lokaliseringsanalys. Han är tillgänglighetsdirektör vid Trafikverket och professor i transportsystem vid Linköpings universitet. Hans forskning handlar bland annat om samhälls-ekonomisk analys, transportprissättning och samspel mellan transportsystem, miljö och samhällsutveckling.

Eva Forslund har en masterexamen i nationalekonomi från Uppsala universitet. Hon är för närvarande doktorand i nationalekonomi vid Handelshögskolan i Stockholm. Hon har tidigare arbetat för Nationalekonomiska Föreningen, som frilansskribent samt som ledarskribent och kolumnist på *Uppsala Nya Tidning*.

Magnus Henrekson är professor i nationalekonomi och senior forskare vid Institutet för Näringslivsforskning (IFN) i Stockholm. Han var IFN:s vd 2005–20. Fram till 2009 var han professor vid Nationalekonomiska institutionen på Handelshögskolan i Stockholm. Hans forskning har främst fokuserat på tillväxtskillnader

mellan länder, entreprenörskapsekonomi och företagsklimatets institutionella bestämningsfaktorer.

Randi Hjalmarsson är professor i nationalekonomi vid Göteborgs universitet. Hon är arbetsmarknadsekonom med särskild inriktning på brottslighet och straffrätt. Randi disputerade 2005 vid Yale University och har även varit anställd vid Queen Mary University of London och University of Maryland.

Lars Hultkrantz är professor emeritus i nationalekonomi vid Örebro universitet, där han även varit dekan. Han är för närvarande redaktör för Ekonomisk Debatt och ledamot i Produktivitetskommissionen. Han har tidigare varit ledamot i ESO:s styrelse och verksam som professor även vid universiteten i Uppsala och Umeå.

Magnus Johannesson är professor i nationalekonomi vid Handelshögskolan i Stockholm. Han disputerade 1991 och har tidigare forskat inom hälsoekonomi. Idag är hans forskning främst inom beteendekonomi och meta-vetenskap, med fokus på tillförlitlighet av vetenskapliga resultat. Magnus är ledamot i Kungliga Vetenskapsakademien.

Anna Lund är professor i sociologi och ställföreträdande prefekt vid den Sociologiska institutionen, Stockholms universitet. Hon är även Faculty Fellow vid Center for Cultural Sociology, Yale University. Hon forskar om inkluderings- och exkluderingsprocesser i skolor och på teatrar, ofta med kvalitativa metoder.

Astri Muren är professor i nationalekonomi vid Stockholms universitet. Hon har forskat om konkurrens och regleringar samt inom beteendekonomi, samt undervisat inom mikroekonomi-området. Sedan 2015 har hon innehaft ledningsposter inom universitetet, bland annat som dekan för samhällsvetenskapliga fakulteten (2015–20).

Annelie Roswall Ljunggren är Generaldirektör på Statskontoret sedan 2018. Dessförinnan var hon Civilministerns statssekreterare. Hon har genom åren varit verksam såväl inom civilsamhället som i Regeringskansliet.

Bo Rothstein är seniorprofessor vid statsvetenskapliga institutionen vid Göteborgs universitet. Han har varit professor vid Oxford och Harvard och gästforskare vid bland andra Australian National University, Stanford University, Cornell University och Universitetet i Bergen. Han har publicerat sin forskning i flera ledande statsvetenskapliga tidskrifter. Hans senaste böcker är *Controlling Corruption: The Social Contract Approach* (Oxford University Press 2021) och *Grundbulten: Tillit och visionen om en liberal socialism* (Fri Tanke förlag 2023).

Sylvia Schwaag Serger är professor i forskningspolitik vid Lunds universitet och tidigare ledamot i ESO:s styrelse. Hon intresserar sig för hur politik och akademi interagerar. Hon har jobbat i 20 år med och inom offentlig förvaltning i Sverige, Kina, på EU-nivå och i OECD sammanhang. Sylvia har en doktorexamen i ekonomisk historia från London School of Economics och är för närvarande ordförande i Formas, ett statligt forskningsråd för hållbar utveckling.

Maria Vredin är docent i nationalekonomi vid Uppsala universitet. Hon arbetar som utredningssekreterare vid Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi (ESO) vid Finansdepartementet och har tidigare arbetat som forskare på Konjunkturinstitutet och Statens väg- och transportforskningsinstitut (VTI).

8 Svenskan är ett verktyg – inte ett hinder

*Eva Forslund och Magnus Henrekson*⁷⁴

Däri ligger tragedin. Var och en är innesluten i ett system som tvingar honom att öka sin hjord utan gräns – i en värld som är begränsad. Förödelse är det mål mot vilket alla rusar; alla söker tillfredsställa sitt eget intresse i ett samhälle som tror på allmänningens frihet.

Hardin 1968, s. 1244, citerad i Ostrom 2009

Så beskrev nationalekonomen Garrett Hardin (1915–2003) det numera välkända problemet med allmänningarnas tragedi – onekligen tillämpligt i många mänskliga situationer. Inte minst vad gäller språkval. När allt fler människor och verksamheter enskilt har skäl att byta språk till engelska, undergräver vi den allmänning som är vårt språk och riskerar att i längden förlora de nyttor som är förenade med att använda det svenska språket.

De senaste decennierna har engelskan som verksamhetsspråk alltmer fått fotfäste inom akademien. Så är fallet både inom undervisningen och forskningen samt inom allt fler ämnen. Incitamenten för enskilda studenter och forskare att kommunicera på engelska i tal och skrift har gradvis stärkts. På samhällelig nivå – utanför föreläsningssalarna och seminarierummen – är dock svenskan fortfarande det dominerande språket.

Det finns givetvis goda skäl att använda engelska. Det främsta skälet är att möjliggöra internationaliseringen och därigenom öka kvaliteten i högre utbildning och forskning genom ”möjligheten till samarbete med de andra forskare som kan berika och bidra till forskningsfältet”, därför att ”den kunskap [internationella samarbeten] genererar bidrar till att kvaliteten i utbildningen höjs” och

⁷⁴ Vi tackar Jonas Eliasson, Axel Merkel och Maria Vredin för värdefulla synpunkter på ett tidigare utkast.

för att förbereda studenter för morgondagens arbetsmarknad och samhälle (SOU 2018:3, s. 17).

Men, liksom med alla allmänningars tragedier, handlar även språkfrågan om att beslut tas av enskilda individer utan att någon beaktar hur helheten påverkas. Valet av språk är ett beslut som de allra flesta av oss tar flera gånger per dag. På aggregerad nivå påverkar det hela samhället, men eftersom effekten av varje enskilt språkval är försumbar kommer ingen att beakta den aggregerade effekten. Det innebär att det blir svårt att efterleva språklagen (SFS 2009:600) som slår fast att språket i offentlig verksamhet, inklusive universitet och högskolor, är svenska och att man i egenskap av myndigheter även har ett terminologiansvar; forskare uppmanas att kommunicera sin forskning även på svenska och studenter ska känna till sin disciplins terminologi både på svenska och engelska (Karlsson 2017, s. 21).

Vi menar att detta har en rad negativa konsekvenser. De vill vi belysa med denna text. För att kunna kompensera för dessa negativa konsekvenser behöver de synliggöras. Det är syftet med vårt kapitel.

Vi menar också att utvecklingen inom vårt eget ämne, nationalekonomi, lämpar sig särskilt väl för att illustrera vad språkval har för betydelse inom akademien. Det finns två skäl till detta. För det första känner vi av naturliga skäl bäst till förhållandena på det område där vi själva verkar. Det andra skälet är att nationalekonomins tudelade natur, närheten både till matematikens universella språk och samhällsfrågornas mer kontextuella prägel, gör att ämnet illustrerar de avvägningar man behöver ha i åtanke när man reflekterar över val av språk i akademien.

8.1 Nuvarande läge

Utbildning

De senaste decennierna har engelskans ställning stärkts inom utbildningen på svenska universitet och högskolor. Trenden mot en anglifiering av den akademiska världen har fått ytterligare fart i Europa genom Bolognaprocessen, vars övergripande mål är att skapa ett europeiskt område för högre utbildning (European Higher Education Area, EHEA). Det baseras på internationellt samarbete och akademiskt utbyte som är attraktivt för europeiska studenter och personal, såväl som för studenter och personal från andra delar

av världen. Processen omfattar samarbeten mellan departement, lärosäten, studenter och personal från 48 länder (Bonjean 2018).

Att få till en mer integrerad akademisk marknad globalt sett har fört med sig många fördelar: samförfattande med forskare i olika länder, tvärkulturella kontaktytor, utvecklande av internationell kompetens och bättre möjligheter att bygga på den globala kunskapsmassan. Detta hade varit omöjligt om den svenska akademiska verksamheten bara hade varit tillgänglig för den dryga tusendel av världsbefolkningen som talar svenska; ett gemensamt språk krävs givetvis för att möjliggöra internationaliseringen (Malmström och Pecorari 2022, s. 10).

Resultatet blir en ökad användning av engelska som undervisningsspråk och den något märkliga situationen att det språk som blir alltmer dominerande inom EU-ländernas högre utbildning endast är nationellt språk i ett av de 27 medlemsländerna – Irland, med 1,2 procent av EU:s befolkning. Det uttalade syftet med Bologna-processen är att underlätta rörligheten för studenter, akademiker och personal inom högre utbildning. Detta mål ska få EHEA-länderna att standardisera sin examensstruktur och sina kvalitetsbedömningar och undanröja hinder som härrör från att länderna har olika nationella språk (i EU finns 24 officiella språk).

Dessa mål har fått konsekvenser för den svenska högre utbildningen och forskningen. För 15 år sedan gavs 13 procent av alla utbildningsprogram på engelska. År 2020 var motsvarande siffra 28 procent. Bryter man ner det på grund- respektive avancerad nivå blir trenderna tydligare. På grundnivå har svenskan generellt sett en fortsatt stark ställning. År 2020 gavs 96 procent av alla grundutbildningar på svenska, medan 64 procent av utbildningsprogrammen på avancerad nivå gavs på engelska (Malmström och Pecorari 2022, s. 20–21). Det betyder dock inte att 96 procent av alla studenter på grundutbildningarna läser på svenska, eftersom olika många läser olika utbildningar; vissa ämnesområden omfattar generellt sett fler studieplatser än andra.

Om man i stället ser till kurslitteraturen på de svenskspråkiga kurserna på grundnivån så är nästan hälften av läsningen som studenter väntas göra på engelska. I 24 procent av kurserna (med svenska som kursspråk) saknades obligatorisk läsning på svenska. Därtill gäller att på de engelskspråkiga utbildningarna är i stort sett allt material på engelska. Det innebär att redan idag dominerar

engelska som det språk man läser på – oavsett studienivå (Malmström och Pecorari 2022, s. 28).

Sammanfattningsvis kan man säga att ju högre akademisk nivå, desto mer används engelskan och desto mindre används svenskan.

Forskning

Om man ser till akademiens andra huvuduppgift, forskningen, har engelskan kommit att bli nästan helt dominerande. I början på 1980-talet skrevs drygt 60 procent av alla tidskriftsartiklar i Sverige på engelska och en dryg tredjedel på svenska. År 2019 har andelen engelskspråkiga tidskriftsartiklar ökat till 93 procent medan endast 6 procent skrevs på svenska, och då främst inom samhällsvetenskap och humaniora (Malmström och Pecorari 2022, s. 36).

Redan i början på 1980-talet författades närmare 100 procent av de naturvetenskapliga artiklarna på engelska. Inom samhällsvetenskapen ökade engelskan som publiceringsspråk främst under 1980- och 90-talen. Sen dess har andelen artiklar skrivna på svenska fallit kraftigt och var bara 17 procent år 2019 (Malmström och Pecorari 2022, s. 37–38). Liknande utveckling syns även för avhandlingsspråk i Sverige. Nedgången för andelen avhandlingar på svenska såg ut att ha avstannat i början av 2000-talet men som visas av Malmström och Pecorari (2022, s. 32) har den återigen tagit fart: från 2009 till 2019 halverades andelen avhandlingar på svenska från 14 till 7 procent.

Ser man till de anställda så har andelen som rekryteras utomlands ifrån också ökat och den är störst bland de meriteringsanställda: postdoktorer, forskarassistenter och biträdande lektorer. Inom naturvetenskapen är 50 procent av den forskande och undervisande personalen utlandsfödd (Malmström och Pecorari 2022, s. 13).

Gott så. I och med att Sverige anslöt sig till Bologna-processen förband vi oss att verka för internationaliseringen av både forskningen och den högre utbildningen. En helt central del av detta är givetvis ett verksamhetsspråk som möjliggör förändringen, men frågan är i vilken utsträckning det är önskvärt att det sker på bekostnad av svenskan.

Parallellspråkighet och det dubbla uppdraget

Vi behöver beakta att svenska universitet och högskolor har två skilda uppdrag. Utöver internationaliseringsuppdraget har de också, i egenskap av myndigheter, svenska som internt verksamhetsspråk. Enligt språklagen har de därmed även ”ett särskilt ansvar för att svensk terminologi inom deras olika fackområden finns tillgänglig, används och utvecklas” (12 § SFS 2009:600). Att förena dessa båda uppdrag har gjort att man i högskolesektorn utvecklat en ambition om så kallad parallellspråkighet. Detta har lyfts fram som ett ideal för svenska lärosäten och refereras till i flera universitets riktlinjer för språk som en attityd där svenska och engelska används parallellt i de flesta sammanhang, utan att något av språken konkurrerar ut det andra (Karlsson 2017, s. 25–26). I Uppsala universitets språkpolicy formuleras det som att: ”svenska och engelska är de huvudsakliga verksamhetsspråken ... [och] används sida vid sida” (Uppsala universitet 2018).

Hur slår det parallella ut i verkligheten? Det är en ambition som har visat sig svår att förverkliga. Inte minst för att begreppet är vagt och kan tolkas både som att mer svenska och mer engelska bör användas, beroende på var man lägger tyngdpunkten (Dimova m.fl. 2021, s. 148). I en antologi om parallellspråkighet drog språkforskarna Linus Salö och Olle Josephson (2014, s. 310) slutsatsen att om man med parallellspråkighet menar att både svenska och engelska ”bör kunna användas” vid svenska universitet har detta förvisso uppnåtts. Språken har, enligt Malmström och Pecorari (2022, s. 42), sina respektive roller mellan vilka det sker en språklig växelverkan.

Om man däremot menar att båda språken ska kunna användas sida vid sida har man inte lyckats.

Kandidatprogrammen är i högre utsträckning helt på svenska, medan programmen på masternivå ofta är helt på engelska. Om utbildningen på avancerad nivå inte erbjuds på svenska medan grundutbildningen i hög grad bedrivs på svenska uppstår ett uppenbart dilemma: studenter som bara studerar på grundnivå kan behöva en engelsk fackspråkskompetens i sin framtida yrkesverksamhet medan studenter på avancerad nivå behöver utveckla ett svenskt fackspråk. Om de i sitt yrkesliv kommer att verka i Sverige behöver de behärska svenska väl i tal och skrift för att bättre tillägna sig

ämneskunskaperna, för att bidra till det svenska fack- eller vetenskapsspråkets utveckling och för att kommunicera effektivt i sina yrken utanför akademien (Salö och Josephson 2014, s. 312).

Kravet på kunskaper i svenska blir särskilt viktigt på grund av att svenska universitet och högskolor med några få undantag är statliga myndigheter och därmed har svenska som administrativt språk.⁷⁵ De delar av verksamheten som innebär formell myndighetsutövning måste enligt språklagens 10 § ha svenska som huvudspråk – dock undantaget undervisning och forskning. Sammanträden på institutions- och fakultetsnivå liksom beslutande och rådgivande möten högre upp i högskolornas organisation är verksamheter som omfattas av språklagen, och kan idag inte undantas från den. Protokoll från beslutande och beredande organ ska vara på svenska. Dessa kan visserligen översättas, men den svenska versionen betraktas som original och har rättsverkan. Utländska lärare och forskare som inte kan svenska får i praktiken svårt att fullt ut ta del av styrprocess, beslut och beslutsunderlag. Om endast en mindre andel av medarbetarna behärskar svenska väl, kommer ett fåtal personer att hamna i en position där de tvingas åta sig en stor del av institutionens administrativa uppgifter. I en översikt över språkpolitiken på svenska universitet (Karlsson 2017, s. 42) beskrivs det som ett glas-tak:

Medarbetare som vill komma i fråga för professorsbefordran kan få svårt att visa att de har tillräcklig administrativ erfarenhet. [...] Andra sidan av myntet är förstås att om en institution är väldigt internationaliserad och har en liten andel medarbetare som kan svenska bra, kan det bli så att ett fåtal personer hamnar i en position där de som kan svenska tvingas åta sig flera uppdrag.

Ändå saknas tydliga incitament för den enskilda individen att lära sig svenska. I nuläget ges till exempel doktorander endast möjlighet att studera svenska på sin fritid, vilket minskar chansen att i Sverige verksamma forskare faktiskt också ska behärska språket (Karlsson 2017, s. 40). För att tillfredsställa behovet att åtminstone alla tillsvidareanställda lärare och forskare vid svenska universitet och högskolor ska kunna svenska talar man om att ”möjliggöra inläring av svenska” och att de med annat modersmål ska ”erbjudas utbildning i svenska”.⁷⁶ Alla tillsvidareanställda förväntas således att inom ett

⁷⁵ Se vidare Karlsson (2017) för en mer omfattande diskussion om vad detta innebär.

⁷⁶ Citaten kommer från Uppsala universitet (2018).

par år ha lärt sig svenska så väl att de kan delta på möten som sker på svenska, genomföra administrativa uppgifter på svenska och helst kunna undervisa på svenska, men detta krav upprätthålls inte.

Att mer engelska leder till bättre utförd internationalisering är positivt. Men det är lätt att förbise att förhållandet mellan internationalisering och valet av engelska är ömsesidigt förstärkande. Internationaliseringen bidrar till att man använder mer engelska, men ökad användning av engelska driver i sin tur på internationaliseringen. Denna positiva återkoppling har inneburit att engelskans ställning kommit att stärkas snabbare än man räknat med och därmed hunnit kompensera för.

Att likställa språkval med internationalisering och att betrakta värnandet av engelska språket som att det är liktydigt med att värna internationaliseringen gör att vi misstar oss om hur förhållandet ser ut. Inte heller i internationellt präglade lärosalar är utbildningen helt och hållet på engelska i praktiken. Svenska studenter och lärare kan gå igenom koncept på svenska och en majoritet av de utländska studenterna har andra språk än engelska som modersmål, vilka de använder sig av när de försöker tillgodogöra sig materialet. Universitetssalarna omfattar i praktiken många språk och de fungerar alla som verktyg för förståelse. Snarare än att se dem som hinder som står i vägen för internationaliseringen bör vi försöka finna sätt att utnyttja mångfalden i dessa verktyg (Dafouz och Smit 2022, s. 41). Studenters gemensamma språk, även om det inte är engelska, kan vara en resurs som hjälper dem att fördjupa sig i sitt ämne. Internationaliseringen – att det finns fler språk och nationaliteter representerade i ett klassrum – innebär inte automatiskt att mer användning av engelska i alla led är nyckeln till att ge studenterna fördjupad förståelse. Både engelskan och internationaliseringen är här för att stanna. Det är dock hög tid att behandla dem som delvis separata processer.⁷⁷

⁷⁷ Kostnaden i tid för att läsa och skriva på engelska i stället för det egna modersmålet är också betydande. I en studie av närmare tusen juniora forskare finner Amano m.fl. (2023) att de som har annat modersmål än engelska spenderar 50 till 90 procent mer tid på att läsa en akademisk uppsats på engelska jämfört med forskarkollegor med engelska som modersmål. För att skriva en uppsats på engelska behövde de 30–50 procent längre tid. När tiden som behövdes för att läsa respektive skriva en artikel på det egna språket var de icke-engelskspråkiga till och med snabbare än sina engelskspråkiga kollegor.

8.2 Olika ämnen, olika språkval

För att förstå när och var språkvalet spelar roll i akademien är det viktigt att beakta vilket ämne och vilka sammanhang det handlar om. Valet av språk och dess effekter på inläring, kursinnehåll, forskning och akademins samspel med det omgivande samhället kan skilja sig kraftigt åt beroende på ämne och sammanhang.

De akademiska ämnena kan – grovt räknat – delas upp i naturvetenskap, samhällsvetenskap och humaniora. Vad gäller naturvetenskap, exempelvis fysik, vilar kunskapen i hög grad på vad man kan kalla universell grund. Fysikens lagar påverkas inte av nationella, regionala eller lokala förhållanden och institutioner. Svenska fysiker har därför inte behov av att använda det svenska språket för att kunna beskriva de svenska förhållandena. På så vis kan man säga att valet av språk blir mindre viktigt inom de naturvetenskapliga ämnena, eftersom kunskap där i hög grad förmedlas med hjälp av formler, ekvationer, figurer och diagram. När det är fråga om rent verbala beskrivningar av fakta är dessa i regel oberoende av tid och plats.

Det är helt enkelt mindre problematiskt att gå över till engelska inom fält där ämnet är universellt och matematiken mer central (Kuteeva 2014). Det är därför varken konstigt eller förvånande att övergången till engelska har gått snabbare inom de naturvetenskapliga och tekniska ämnena.

I andra änden av spektrumet finns juridiken. Där har innebörden av varje enskilt ord en särskild tyngd. Det ställs höga krav på läsaren att behärska just det språk som lagarna är skrivna på. Vetenskapliga artiklar i juridik är dessutom skrivna för att även domare, advokater och yrkesmän ska kunna läsa dem. Bandet mellan professionen och akademien är därför särskilt starkt. Juridiken som ämne är mer bundet till specifikt svenska förhållanden, vilket motiverar att man använder det svenska språket i högre utsträckning – både i forskningen och undervisningen. Föga förvånande används även svenskan mer inom juridiken; få skulle argumentera för att svenska lagar ska förmedlas på något annat språk än svenska. Detsamma gäller ämnet historia, medan ämnen som psykologi och nationalekonomi ligger någonstans mitt emellan (Salö och Josephson 2014, s. 265).

Lärdomar med nationalekonomin som utgångspunkt

Många delar av nationalekonomin är, liksom fysiken och matematiken, universella. Kunskapen är hierarkisk, det vill säga att det är omöjligt eller mycket svårt att förstå ett koncept om man inte redan förstått ett mer grundläggande koncept. På samma sätt bygger ny forskning vidare på tidigare forskning i en någorlunda rak linje. Mot bakgrund av detta är det lätt att argumentera för att engelskan bör vara det främsta verksamhetsspråket inom nationalekonomin i Sverige.

Å andra sidan är nationalekonomi en samhällsvetenskap och ämnet genomsyrar praktiskt taget varje aspekt av det nationella beslutsfattandet i utvecklade länder och deras offentliga sektorer. I jämförelse med andra samhällsvetenskapliga ämnen gör nationalekonomins tonvikt på matematik att ämnet blir mindre tillgängligt för allmänheten (Calmfors 2021, s. 41) samtidigt som det är avgörande att förstå nationella och lokala förhållanden samt att på djupet förstå de begrepp som används och de teoretiska antaganden som görs. En matematisk formels betydelse är oberoende av i vilket land den formuleras eller på vilket språk den förklaras. Men hur rationalitet – eller avsaknaden därav – tar sig uttryck betingas av hur incitamentsstrukturerna ser ut. Och incitamentsstrukturer skiljer sig åt mellan samhällen, epoker och sammanhang.

Nationalekonomi är därför särskilt väl lämpat som exempel för att förstå vilka avvägningar som behöver göras för att landa rätt i språkfrågan. Är det nationalekonomiska språket ett universellt språk? Vad bör väga, och vad väger, tyngst vad gäller värdet av den lokala eller nationella kontexten å ena sidan, och formlernas universalitet å andra sidan? För att göra rätt avvägningar behöver man ta hänsyn till hur kopplingen mellan *typ av ämne* och *val av språk* ser ut. Beroende på om ett ämne är av universell eller specifik karaktär, bör det leda till att man landar i olika beslut i frågan om vilket språk som lämpar sig bäst för undervisning och forskningskommunikation och vilka avvägningar som därvidlag behöver göras.

8.3 Språket i nationalekonomiska utbildningar

Bolognaprocessen kom, som nämnts ovan, till för att säkerställa att studenter, färdigutbildade, forskare och universitetslärare lättare skulle kunna röra sig inom EU. Ambitionen är att i så hög grad som

möjligt ta bort de hinder som följer av att medlemsländerna har olika språk. Förändringarna har gjort att engelskan vuxit kraftigt i betydelse som undervisningsspråk.

Idag och inom en överskådlig framtid kommer lejonparten av svenska universitetsstudenter att under hela eller huvuddelen av sin yrkeskarriär verka i Sverige. Sedd ur det perspektivet är den akademiska marknaden fortfarande i huvudsak inhemsk. I Sverige är 91 procent av alla heltidsstudenter svenskar och en överväldigande majoritet av dessa kommer att bli kvar i Sverige under sin karriär (SCB 2021). De svenska universiteten och högskolorna är således inhemska institutioner som i hög grad förbereder svenska studenter för den svenska arbetsmarknaden.

Utvecklingen är särskilt tydlig inom ämnet nationalekonomi. Här blir också de avvägningar som behöver göras särskilt tydliga. Genom intervjuer har vi kartlagt hur läget är på de svenska nationalekonomiska institutionerna (se Forslund 2022).⁷⁸ Ju tidigare i programmen, desto mer av undervisningen hålls på svenska. Flera nationalekonomiska institutioner ger A-kurserna i nationalekonomi på svenska. Övergången till engelska sker successivt under de olika programmen. Vid Uppsala universitet beror undervisningsspråket till viss del på vilka lärare som ger vilken kurs. Generellt sett håller engelska på att bli det dominerande språket för inläring i den svenska högre utbildningen i nationalekonomi. Handelshögskolan i Stockholm är unik på det viset att samtliga kurser, oavsett ämne, endast ges på engelska även på kandidatprogrammet.

Vad är då skälen till att kurserna ges på engelska? Ett genomgående argument hos de nationalekonomiska institutionerna i Sverige är att man vill kunna attrahera utländska studenter och upprätthålla utbytesavtal. Man rekryterar också lärare utomlands och många kursböcker är på engelska. Flera ser det som en självklarhet att undervisningsspråket är engelska eftersom arbetsplatsen är internationell och universitetet har en internationell profil. Ett ytterligare skäl är att även svensktalande studenter efterfrågar undervisning på engelska. Ett annat är att ämnet är forskningstungt och

⁷⁸ Vi vill här passa på att rikta ett tack till de studierektorer, professorer och programansvariga vid Högskolan i Jönköping, Linköpings universitet, Södertörns högskola, Göteborgs universitet, Linnéuniversitetet, Uppsala universitet, Lunds universitet, Stockholms universitet, Karlstads universitet och Handelshögskolan i Stockholm, som har bidragit med inspel och information. All övrig information om kursspråk som förekommer i detta kapitel är hämtad direkt från lärosätens kursplaner.

att undervisande forskare har engelska som arbetsspråk. Närheten till forskningen motiverar alltså att undervisningen sker på samma språk som forskningen bedrivs på.

Vid flera institutioner ingår nationalekonomi på grundnivå i andra program, där även andra ämnen, som redovisning eller juridik, ingår. Trots att de ingår i samma program ges dock dessa kurser nästan uteslutande på svenska, till skillnad från kurserna i nationalekonomi. Skälet till det är att juridik och redovisning är ämnen som behandlar specifikt svenska förhållanden. Som ovan nämnts gör till exempel juridikens inneboende relevans för samhället att det är viktigt att man kan uttrycka sig inom och förstå ämnet på svenska.

Inom forskarutbildningen i nationalekonomi är engelskan än mer dominerande. Tidigare var även andra språk vanliga men sedan ca 1990 har engelskan helt tagit över (Sandelin och Rankki 1997). De senaste tjugo åren har över 1 100 doktorsexamina i nationalekonomi utfärdats vid svenska högskolor och universitet. Endast en av avhandlingarna har skrivits på svenska (Ljungberg 2007) och en på norska (Davidsen 2000). Alla de övriga är skrivna på engelska.

Vad händer när undervisningsspråket övergår från svenska till engelska? I en översikt av skandinavisk forskning på hur språk påverkar inlärning, drar Nissen och Ulriksen (2016) slutsatsen att när föreläsare som inte har engelska som modersmål undervisar på engelska då ändrar de sin pedagogik på både medvetna och omedvetna sätt. Ett visst innehåll formuleras och kommuniceras på ett mer likformigt sätt. Tange (2010, s. 143) menar att när man övergår till engelska som undervisningsspråk, sker det på bekostnad av skämt, anekdoter och exempel och referenser från vardagslivet och nyhetsändelser. Ett mer standardiserat sätt att undervisa innebär att det finns färre mentala krokar för en student att haka fast kunskaperna på. Om det blir svårt att koppla kursmaterialet till andra delar i ens liv, blir det svårare att minnas och bearbeta materialet. För en fördjupad diskussion hänvisas till Håkansson och Svensson (2024).

Eftersom undervisning och examination i allt högre grad sker på engelska finns det inget skäl för en enskild student eller lärare att formulera genomtänkta och välfungerande översättningar till de begrepp och den terminologi som används. I förlängningen gör det att terminologin och möjligheterna att tala om nationalekonomi på svenska försvagas. Det finns också risk för att det gör högre utbild-

ning otillgänglig för dem som inte redan har goda kunskaper i engelska, något som påverkar studenterna olika beroende på socioekonomisk bakgrund (Dafouz och Smit 2022, s. 34). De nationalekonomistudenter som examineras framöver kommer att vara mindre väl förberedda att förstå och kommunicera rörande specifikt svenska ekonomiska förhållanden. Detta trots att många avgörande ekonomiska reformer och institutioner i ett land, som hur penningpolitiken beslutas och genomförs och hur beslutsfattandet inom regering, regioner och kommuner går till, kommuniceras på svenska.

Dessutom är det i många avseenden en självuppfyllande profetia. Om väldigt få kurser ges på svenska kommer det heller inte finnas efterfrågan på kursböcker på svenska, vilket gör att det kommer att bli svårare att ge kurser på svenska. Även i de fall undervisningen är på svenska är en stor del av kurslitteraturen på engelska. Sällan skrivs relevant litteratur på engelska för att förstå viktiga institutionella detaljer och sammanhang i den svenska samhällsekonomin, vilket ställer högre krav på lärare och studenter att själva formulera och koppla materialet till de specifika svenska förhållandena.

Betoningen hamnar i stället på det konceptuella, universella och hypotetiska. I den mån analysen i kursmaterialet baseras på faktiska förhållanden, tenderar exemplen och de fakta som anförs att i allt högre grad vara hämtade från de ledande länderna, med stor övervikt för USA. I stället för att lära sig hur Riksbanken bedriver penningpolitik i Sverige och vilka lagar som styr dess verksamhet, lär sig studenterna om det amerikanska Federal Reserve-systemet och hur det fungerar. Om dessa studenter sedan börjar forska, ligger det nära till hands att deras forskningsidéer och forskningsbidrag kommer att vara mindre inriktade på frågor av inhemsk betydelse.

Lärdomar med nationalekonomin som utgångspunkt

Inom andra ämnen, särskilt juridiken, hänvisas till att ämnets nära koppling till samhället motiverar att undervisningen sker på svenska. Samma argument skulle man kunna hävda har betydande bäring såväl på nationalekonomin som andra samhällsvetenskapliga ämnen. Närheten mellan nationalekonomin och samhället och dess ekonomi är mycket stark.

Ett ämnes närhet till samhällets praktik är förstås en gradfråga, inte en artfråga, där ett kort avstånd till samhället motiverar användandet av det svenska språket. Den andra sidan av myntet är hur forskningsnära ett ämne är, och hur viktig utvecklingen är på den internationella forskningsfronten när man försöker avgöra vilket språk som ska användas för att lära ut ämnet. Närheten till internationell forskning motiverar å sin sida användandet av engelska.

Hur man landar i valet av språk handlar alltså inte enbart om hur nära ämnet ligger det samhälle man verkar i, utan om en avvägning mellan avståndet till och relevansen för samhället å ena sidan och kopplingen till internationell forskning å andra sidan. Om man inte identifierar dessa avvägningar kommer man inte heller kunna hamna rätt i dem.

Vad gäller forskarutbildningen är valet till viss del enklare. Där är det motiverat att utbildningen sker på engelska, men man bör ändå kompensera för de potentiellt negativa konsekvenser som kan följa. Antalet disputerade överstiger akademins egen efterfrågan. En stor del av de nykläckta doktorerna kommer därför att arbeta inom departement, myndigheter, kommuner, regioner eller den privata sektorn. Där kommer de att behöva använda och kommunicera på svenska. Vilket för oss vidare till forskningen.

8.4 Språket i nationalekonomisk forskning

Goda skäl att använda engelska inom forskningen

Språkbarriärer är förstås i många avseenden även forskningshinder. Av det skälet är stora delar av utbredningen av engelska inom akademien positiv; att kunna arbeta med ett gemensamt språk har helt klart påverkat forskningen positivt globalt sett. Det har öppnat en större marknad genom att forskare kan publicera i internationella tidskrifter, kommunicera med utländska forskare, bygga vidare på forskning som bedrivs i andra länder och nå ut till fler människor i världen.

Enligt den gängse internationella måttstocken är svensk nationalekonomisk forskning bättre än någonsin. I hög grad är det fråga om högklassiga empiriska studier baserade på svenska data där de mest sofistikerade statistiska metoderna nyttjas. Men den akademiska

marknaden är komplicerad, trots att den i vissa hänseenden är global, är den det långt ifrån i alla.

Internationaliseringen av akademien och utbildningen förändrar incitamentsstrukturerna. Engwall och Wedlin (2023) menar att när man kombinerar drivkrafterna bakom hur handelshögskolor rangordnas och ackrediteras bidrar det till en snedvriden internationalisering. När universiteten anpassar sin verksamhet för att komma så väl ut som möjligt i internationella rangordningar leder det till oönskade bieffekter. En anpassning till kriterier som är kvantifierbara och internationellt jämförbara kräver i praktiken att de enskilda högskolorna behandlar den akademiska marknaden som *en* global marknad – trots att den i praktiken fortfarande består av nationella marknader som är mer eller mindre internationellt integrerade.

Att forskning ändå sker på engelska är naturligt och avgörande för att föra forskningen framåt. Men, som den framstående norske nationalekonomen Agnar Sandmo har påpekat: ”en idealisk norsk nationalekonom publicerar både på engelska och norska, på engelska när hon eller han har originalresultat som ska presenteras för forskarsamhället, på norska när hon eller han presenterar forskning för en vidare krets av inhemska läsare eller analyserar aktuella ekonomisk-politiska problem” (Sandmo 2019, s. 88, citerad i Sandelin 2020).

Svenskan krävs för samverkan

I högskolornas uppgift ingår ”att samverka med det omgivande samhället och informera om sin verksamhet samt verka för att forskningsresultat tillkomna vid högskolan kommer till nytta”⁷⁹, ibland kallad den tredje uppgiften – och den bör ske på svenska. För att denna samverkansuppgift ska kunna utföras effektivt måste de universitetsverksamma inom sina respektive områden ha förutsättningar för att förstå och beskriva den svenska ekonomins uppbyggnad och omständigheter. För den sakens skull behöver man utveckla och bidra till upprätthållandet och utvecklingen av en korrekt terminologi på svenska. Om man inte behärskar sitt område på svenska saknar man i hög utsträckning möjligheter att samverka. För den som är verksam vid ett universitet och nästan uteslutande läser

⁷⁹ 1 kap. 2 § i högskolelagen (SFS 1992:1434).

och skriver på engelska kommer det att ligga mindre nära till hands att intressera sig för och få de djupa kunskaper om svenska förhållanden som krävs för att kommunicera med det omgivande samhället. I stället för att fördjupa kunskaper om den svenska arbetsmarknadens institutionella uppbyggnad och hur den påverkar parternas agerande eller hur den svenska centralbankslagstiftningen ser ut, förskjuts fokus mot det konceptuella och universella – stundtals illustrerat med hjälp av främst nordamerikanska exempel. Den som saknar ingående kunskaper om den kontext som genererat de data som använts får svårt att övertyga andra viktiga intressenter – politiker, allmänhet, opinionsbildare, relevanta myndigheter – om den egna forskningens relevans. Och för den som inte är intresserad av samverkan spelar det mindre roll att också behärska det svenska språket. På det viset finns en växelverkan mellan språket och möjligheten till samverkan.

En uppvärdering av språket skulle gynna samverkan och en uppvärdering av samverkan skulle stimulera användningen av svenska språket inom akademien. Därför är det beklagligt att incitamenten i akademien – trots den lagstadgade skyldigheten – att samverka idag är så svaga. I en enkät till svenska forskare svarade 32 procent av de samhällsvetenskapliga forskarna att de skulle ägna sig mer åt kommunikation om det gav ett högre meritvärde vid befordran och 27 procent att de skulle ägna sig mer åt det om det hade ett högre meritvärde vid ansökningar om forskningsanslag. Den viktigaste faktorn för att få forskare att ägna sig åt kommunikation var dock om det fanns specifikt avsatta resurser för kommunikationsarbete. Det gällde inte bara samhällsforskare, utan forskare inom alla ämnen som deltog i enkäten (Vetenskap & Allmänhet 2019). Därför vore det bra om forskare fick kraftigare incitament och mer uppmuntran att utveckla sin synlighet i den offentliga debatten och samtidigt också fick verktyg att göra det på svenska. Sådan uppmuntran kan ges även om engelska förblir det språk man bedriver själva forskningen på. Om man vill kompensera för att svenskan används alltmer sällan måste man också satsa resurser och tankekraft på hur det kan göras.

Tyvärre styr incitamenten inom forskningen i en annan riktning. Forskningsartiklar som använder sig av amerikanska data har större chans att bli publicerade i en topprankad tidskrift (Das m.fl. 2013). Det stora värde som universitet och kollegor lägger på att publicera

i topprankade akademiska tidskrifter innebär att valet av forskningsämne och metoder styrs alltmer av hur redaktörerna för dessa tidskrifter resonerar. Det faktum att de topprankade tidskrifterna också är generella till sin natur gör att mer universella insikter premieras i forskningen (Heckman och Moktan 2020).

Endast Sverige svenska arbetsmarknadsparter har

Unika inhemska förhållanden påverkar den lokala ekonomin och den verksamhet eller det fenomen som studeras påverkar i sin tur institutionella förhållanden. En förståelse för ekonomiska teorier och modeller är viktig. Men det är också viktigt att förstå hur dessa spelar in i det aktuella sammanhanget och hur de påverkas av lokala förhållanden och kultur (Markey-Towler 2019). Att använda det egna modersmålet när man behandlar den inhemska kulturen bidrar till kontextuell förståelse. När marknaden för forskning har globaliserats, riskerar de avgörande institutionella detaljer som är unika för den specifika miljö som genererar de data som används av ekonomer att förbises. Faktum är att data i sig kan vara suspekta när forskare inte förstår den institutionella bakgrunden – det vill säga hur data genereras.

God nationalekonomisk forskning kräver god lokalkännedom. Den världsledande Harvardprofessorn Raj Chetty illustrerar detta förtjänstfullt i en intervju (Bowmaker 2012, s. 131, vår översättning), där han berättar:

Vi utgår ofta från en teoretisk modell för något i samhällsekonomin, och frågar oss hur den bäst lämpade reformen ser ut. Men jag brukar säga till mina studenter att teorier är otillräckliga. Till exempel berättar traditionell skatteteori i sin renaste form bara att skattesatserna optimalt ska ligga någonstans mellan 0 och 100 procent. Beslutsfattare vill höra mer än så! Det innebär att den moderna utvecklingen av ämnesområdet, och fokuset för min forskning, har varit att försöka ge mer exakta reformförslag, och då måste man kombinera teori med data.

De universella resultaten inom nationalekonomi säger mycket lite om hur samhällen faktiskt fungerar. MIT-professorn och ekonomipristagaren Esther Duflo (2017, s. 23) menar att förutom att förstå och skapa universella ramverk för hur människor betar sig och hur det ekonomiska systemet fungerar, måste ekonomer kunna tillämpa dessa insikter i den ”komplicerade, röriga policymiljö” där reformer

sker. I sin recension av Sam Bowles bok *The Moral Economy* (2016) pekar Rachel Kranton (2019, s. 158–159) på samma sak: för att förstå de konsekvenser som följer av ett nytt reformförslag, och därmed en förändrad incitamentsstruktur, krävs detaljerad kunskap om sociala och politiska förhållanden. Utrymmet i en forskningsartikel är starkt begränsat och redaktörerna vill att artikeln ska uppfattas som läsvärd av en global (vilket ofta betyder amerikansk) publik. Det minskar möjligheterna att beakta kulturellt betingade skillnader i motiv eller preferenser, för att inte tala om skillnader i uppmärksamhet, känslor, moral, omdöme och resonemang.

Det räcker givetvis inte att kunna nationalekonomiska termer på svenska för att förstå hur det svenska samhällssystemet är uppbyggt. Samtidigt går det att förstå det institutionella ramverket i till exempel Sverige utan att ha språket för det, men det är helt klart svårare. Givet att vi rör oss mot att svenskan används allt mindre, behöver vi dock lägga resurser på att se till att kunskapen som hittills lättast har förmedlats med hjälp av svenska språket inte går förlorad. Gör man inte det riskerar det akademiska fokuset att flyttas från att söka efter kunskap som kan förbättra det nationella/regionala/lokala ekonomiska systemets funktion till att skriva strömlinjeformade artiklar med de anbefallna metoderna om frågor som anses vara av intresse för redaktörerna och granskarna av de mest prestigefyllda tidskrifterna (Ruhm 2019). Detta motverkar den typ av pluralism som kan vara nödvändig för att ta itu med icke-amerikanska samhällens mest angelägna frågor (Novarese och Pozzali 2010).

Det är beklagligt. Forskning handlar i hög grad om att sträva efter – om än aldrig nå – extern validitet; att hitta forskningsresultat som är allmängiltiga, som kan säga oss något om världen och hjälpa oss att förbättra den. Det innebär dock inte att man ska kunna överföra vartenda forskningsresultat till andra länder eller sammanhang. Det handlar om att förstå vilka förhållanden som avgör huruvida ett visst forskningsresultat kommer att gälla i en given kontext. Därför måste samma fråga ställas i många olika sammanhang för att få väl underbyggda svar. Det är därför viktigt att forskningsfrågor anpassas till den specifika kontext som undersökningen avser och en viktig del av forskningen blir då att identifiera de avgörande komponenterna i den aktuella kontexten. I detta ingår språket.

8.5 Avslutande tankar och förslag

Språket är inte bara en passiv bärare av innehåll; språket påverkar vad vi tänker på och vad vi värderar. Att akademien i hög grad överger svenska språket får till följd att nationella, regionala och lokala sammanhang och institutioner blir betydligt svårare att beskriva och därför att forska om och förstå. Kursutbud och kursinnehåll förändras gradvis över tid och det går inte att komma ifrån att lärare och forskare helst vill undervisa på de områden de behärskar bäst. Det är därför oundvikligt att utbud och innehåll i betydande utsträckning kommer att återspegla det de universitetsverksamma själva forskar om. Ju mer den egna forskningen distanserar sig från inhemska förhållanden och frågeställningar, desto mindre utrymme kommer det nationella och särpräglade att få i undervisningen.

Denna tendens förstärks av att en snabbt växande andel av de disputerade forskarna och lärarna numera rekryteras från andra länder och har ett annat modersmål än svenska. Eftersom svenska universitet är statliga myndigheter med svenska som administrativt språk är det nödvändigt att faktiskt upprätthålla det krav som innebär att alla tillsvidareanställda som inte talar svenska ska ha lärt sig språket inom ett par år för att till fullo kunna ta del av och bidra till den interna verksamheten.

När intresset för specifikt svenska förhållanden och frågor sjunker riskerar vi att i framtiden sakna väl underbyggda kunskaper om centrala aspekter av ekonomins funktionssätt, vilket innebär att politiken får sämre vägledning vid viktiga policybeslut. Några konkreta exempel som kan få aktualitet i hyfsad närtid är hur en lagstiftad minimilön kan förväntas påverka arbetsmarknadens funktionssätt och integrationen av invandrare, hur ett införande av euron kan förväntas påverka näringslivets konkurrenskraft och vilken effekt en viss skolvalsreform kan förväntas få på elevernas kunskapsnivå.

Anglifieringen på det samhällsvetenskapliga området har gått längst i nationalekonomi, men utvecklingen pekar i samma riktning i statsvetenskap, sociologi och företagsekonomi. Vad gäller statsvetenskap vittnar seniora kollegor om att det redan idag är svårt att hitta lärare i den yngre generationen som kan undervisa initierat om svensk politisk historia, ett helt centralt delområde inom svensk statsvetenskap.

Utvecklingen innebär att forskare och universitetslärare riskerar att förlora kontakten med världen utanför akademien. Detta vore i längden ohållbart, eftersom akademien i hög grad får sitt existensberättigande just från att uppfattas som viktig för omvärlden. Målet med samhällsvetenskaplig analys är till syvende och sist att bidra till att förbättra samhället. Det är också det främsta skälet till att staten och privata institutioner varje år stödjer svensk samhällsvetenskaplig forskning – inte minst i nationalekonomi – med mångmiljardbelopp. Som 2019 års ekonomipristagare Esther Duflo (2017, s. 23; vår översättning) har beskrivit det: "...många av oss valde i grunden nationalekonomi därför att vi trodde att vetenskap kan utnyttjas för att bidra till positiv förändring i världen."

Det självklara sättet att uppmuntra till bredare kommunikation av den egna forskningen och samverkan med det omgivande samhället är att öka dess meritvärde till exempel genom att värdera det högre vid tjänsteställningar, befordran och när man ansöker om forskningsanslag.⁸⁰

Anslagsgivare skulle också i högre grad prioritera finansiering av forskning om svenska förhållanden, vilket i sin tur innebär att den forskning som görs typiskt sett blir mer intressant för intressenter utanför akademien. En invändning mot förslaget att lägga större vikt vid forskning om svenska förhållanden är att forskare måste ha frihet att forska om vad de själva vill. Men det är inte självklart att dagens alternativ upprätthåller denna målsättning. Styr forskningen idag av vad forskare faktiskt vill eller av vad de tror att redaktörerna för de högst rankade tidskrifterna uppskattar?

Ett generellt problem är här att amerikansk kontext "betraktas" som universell, medan nästan alla andra nationella kontexter ses som specialfall. Europa består av 44 länder där vart och ett har en unik historia som i en komplicerad process skapat respektive lands ramverk av formella och informella institutioner. Om enskilda europeiska forskare ges incitament att sträva efter publicering i de högst rankade tidskrifterna innebär detta, såsom systemet är riggat idag, en stark tendens till att det egna landets problem och speciella egenheter nedtonas. Vi har här att göra med ett exempel på det kollektiva handlandets problem. En möjlig väg framåt skulle kunna vara att till exempel de europeiska universiteterna enades om att publiceringar i välrenommerade europeiska tidskrifter med inrikt-

⁸⁰ Detta förordas bland annat av Alvesson och Sjöholm (2023).

ning på europeiska förhållanden ges samma meritvärde som publiceringar i de idag ledande amerikanska tidskrifterna.

Det faktum att människor talar olika språk innebär givetvis höga transaktionskostnader som försvårar möten mellan människor. Men ingen kostnad kan elimineras genom att den ignoreras. Lösningen ligger inte i att helt övergå till engelska och helt sonika bortse från konsekvenserna. Det går heller inte att rulla tillbaka internationaliseringen och byta språk från engelska till svenska i alla sammanhang inom akademien. Däremot behöver vi som samhälle öka vår kunskap om vad som sker när man byter språk och kompensera för detta i de fall det har negativa konsekvenser. Sådan kompensation skulle till exempel kunna innebära att studenter förväntas översätta det material de har tagit del av och formulera om det på sitt modersmål (även utländska studenter eller utbytesstudenter kan få sådana uppgifter). För att säkerställa att inläringen inte blir ytlig skulle man kunna utöka interaktiv undervisning så att studenter får en chans att formulera vad de lärt sig med egna ord, både i tal och skrift. Diskussioner i smågrupper på både svenska och engelska skulle också ge studenterna bättre möjligheter att bearbeta och internalisera det material de lärt sig.

Nya generationer av samhällsvetare behöver uppmuntras till och få förutsättningarna att engagera sig i sitt lands utveckling. Det innebär att man måste kunna kommunicera sina forskningsresultat på sitt modersmål och skriva om dem i rapporter eller inom ramen för utredningsuppdrag (eller kanske ESO-kapitel!). Då måste man också få verktygen för att göra det och resurser och incitament till att fokusera på det.

Referenser

- Alvesson, M. och Sjöholm F. (2023), "Ekonomiprofessorers genomslag i vetenskap och forskningskommunikation". *Ekonomisk Debatt*, 51(5), s. 64–74.
- Amano, T., m.fl. (2023), "The Manifold Costs of Being a Non-native English Speaker in Science". *PLoS Biology*, 21(7). <https://doi.org/10.1371/journal.pbio.3002184>.
- Bonjean, D. (2018), "The Bologna Process and the European Higher Education Area". *Education and Training – European Commission*. Bryssel.
- Bowmaker, S. (2012), *The Art and Practice of Economics Research: Lessons from Leading Minds*. Cheltenham, UK och Northampton: MA: Edward Elgar.
- Calmfors, L. (2021), *Mellan forskning och politik – 50 år av samhällsdebatt*. Stockholm: Ekerlids.
- Dafouz, E. och Smit, U. (2022), "Towards Multilingualism in English-Medium Higher Education". *Journal of English Medium Instruction*, 1(1) s. 29–47.
- Das, J., Do, Q-T., Shaines K. och Srikant, S. (2013), "U.S. and Them: The Geography of Academic Research". *Journal of Development Economics*, 105, s. 112–130.
- Davidson, B-I. (2000), *Bidrag til den økonomisk-metodologiske tenkningen*. Doktorsavhandling i nationalekonomi. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Dimova, S., Hultgren, A. K. och Kling J. (2021), "Englishization in Danish Higher Culture" i Wilkinson, R. och Gabriëls, R. (red.), *The Englishization of Higher Education in Europe*. Amsterdam: Amsterdam University Press, s. 143–162
- Duflo, E. (2017), "The Economist as Plumber". *American Economic Review: Papers and Proceedings*, 107(5), s. 1–26.
- Engwall, L. och Wedlin L. (2023), "The Myth of the Global Market for Business Education" i Koris, R. och Örtenblad, A. (red.), *Debating the Business School Legitimacy: Defending, Attacking, and Rocking the Status Quo*. Cham: Palgrave Macmillan, s. 167–180.

- Forslund, E. (2022), "När ska man använda svenska språket inom nationalekonomin?". *Ekonomisk Debatt*, 50(1), s. 56–67.
- Hardin, G. (1968), "The Tragedy of the Commons". *Science*, 162(3859), s. 1243–1248.
- Heckman, J. J. och Moktan S. (2020), "Publishing and Promotion in Economics: The Tyranny of the Top Five". *Journal of Economic Literature*, 58(2), s. 419–470.
- Håkansson, O. och Svensson, P. (2024), *På engelska förstår jag ungefär*. Stockholm, Morfem.
- Karlsson, S. (2017), "Språkpolitik vid svenska universitet och högskolor". Stockholm: Språkrådet.
- Kranton, R. (2019), "The Devil Is in the Details: Implications of Samuel Bowles's *The Moral Economy* for Economics and Policy Research". *Journal Economic Literature*, 57(1), s. 147–160.
- Kuteeva, M. (2014), "The Parallel Language Use of Swedish and English: the Question of 'Nativeness' in University Policies and Practices". *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 35(4), s. 332–344.
- Ljungberg, A. (2007), *Lokal kollektivtrafik på samhällsekonomisk grundval*. Linköping Studies in Arts and Science nr 411. Doktorsavhandling i nationalekonomi. Linköping: Linköpings universitet.
- Malmström, H. och Pecorari, D. (2022), "Språkval och internationalisering: Svenskans och engelskans roll inom forskning och högre utbildning". Stockholm: Språkrådet.
- Markey-Towler, B. (2019), "The New Microeconomics: A Psychological, Institutional, and Evolutionary Paradigm with Neoclassical Economics as a Special Case". *American Journal of Economics and Sociology*, 78(1), s. 95–135.
- Nissen, C. F. R. och Ulriksen, L. (2016), "Sker der noget med læringsudbyttet, når undervisningssproget skiftes?". *Dansk Universitetspædagogisk Tidsskrift*, 11(23), s.14–103.
- Novarese, M. och Pozzali, A. (2010), "Heterodox Economics and the Scientist's Role in Society". *American Journal of Economics and Sociology*, 69(5), s. 282–303.

- Ostrom, E. (2009), *Allmänningen som samhällsinstitution*. Lund: Arkiv förlag.
- Ruhm, C. J. (2019), "Shackling the Identification Police?". *Southern Economic Journal*, 85(4), s. 1016–1026.
- Salö, L. och Josephson, O. (2014), "Landrapport Sverige: Parallellspråkighet vid svenska universitet och högskolor" i Gregersen, F. (red.) *Hvor parallellt: Om parallellspråkighet på Nordens universitet*, s. 261–319. Köpenhamn: Nordiska Ministerrådet.
- Sandelin, B. (2019), "Ekonom eller litteraturhistoriker", Recension av Agnar Sandmos *Mitt liv som økonom*. *Økonomisk Debatt*, 48(3), s. 88–90.
- Sandelin, B. och Ranki, S. (1997), "Internationalization or Americanization of Swedish Economics?". *European Journal of the History of Economic Thought*, 4(2), s. 284–298.
- Sandmo, A. (2019), *Mitt liv som økonom*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- SCB (2021), "Utbytesstudenter har minskat med 60 procent". <https://www.scb.se/hitta-statistik/artiklar/2021/utbytesstudenter-har-minskat-med-60-procent/> (2023-05-01).
- SFS 2009:600. *Språklag*.
- SOU 2018:3. *En strategisk agenda – delbetänkande av Utredningen om ökad internationalisering av universitet och högskolor*. Stockholm: Norstedts Juridik.
- Tange, H. (2010), "Caught in the Tower of Babel: University Lecturers' Experiences with Internationalisation". *Language and Intercultural Communication*, 10(2): 137–149.
- Uppsala universitet (2018), "Språkpolicy för Uppsala universitet – vägledning och råd för en ändamålsenlig språkanvändning". https://regler.uu.se/digitalAssets/760/c_760756-1_3-k_sprakpolicy.beslutad2.pdf (2023-04-02).
- Vetenskap & Allmänhet (2019), "Jag vill, men hinner inte! Forskares syn på kommunikation och öppen vetenskap – Nationell enkätundersökning 2019". https://www.v-a.se/downloads/varapport2019_8.pdf (2023-04-05).